

**INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA SHAXSNI TASVIRLOVCHI SIFATLAR
TARJIMASIDA QIYINCHILIKLAR**

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
MAGISTRATURA BO‘LIMI

*Xorijiy til va adabiyoti (ingliz tili) yo‘nalishi
magistranti Jalilova Marjona Elyor qizi*

Abstrakt. Ushbu maqolada inson xarakteri, kayfiyati, o‘zini tutishi, ruhiyati kabi mavhum tushunchalarni ingliz va o‘zbek tillaridagi tarjimasidagi murakkabliklar va yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni qanday hal qilish mumkinligiga doir yechimlar taklif qilingan. Shuni ta’kidlash joizki, ingliz tilidan ushbu guruhga kiruvchi so‘zlarni to‘gridan-to‘g‘ri tarjima qilish qiyin va imkonsiz va shunday holatlarda ular berilayotgan kontekstiga mos va shu ma’noga yaqin bo‘lgan leksemalarni tanlash o‘rinlidir.

Kalit so‘zlar: leksemalar, shaxs obrazi, tarjima, leksik ma’no.

Абстракт. В данной статье предлагаются сложности перевода абстрактных понятий, таких как человеческий характер, настроение, поведение и менталитет, на английский и узбекский языки и пути решения возможных проблем. Следует отметить, что слова, относящиеся к этой группе, напрямую перевести с английского языка сложно и невозможно, и в таких случаях уместно выбирать лексемы, подходящие к контексту, в котором они даны, и близкие к этому значению.

Ключевые слова: лексемы, образ человека, перевод, лексическое значение.

Abstract. This article suggests the difficulties of translating abstract concepts such as human character, mood, behavior and mentality into English and Uzbek and ways to solve possible problems. It should be noted that words belonging to this group are difficult and impossible to directly translate from English, and in such cases it is appropriate to choose lexemes that are suitable for the context in which they are given and close to this meaning.

Key words: lexemes, human image, translation, lexical meaning.

Tarjima mutaxassisidan e’tibor, aniqlik, iste’dod va yuksak mahorat talab qiladigan murakkab ijodiy jarayondir. Badiiy tarjima boshqa adabiy jarayonlarga, jumladan, bevosita badiiy asar yaratishga qaraganda ancha mashaqqatli va murakkab jihatga ega. Ijodkorlikdan, mustaqil ijoddan farqli o‘laroq, tarjimada ijodkor ikkita asosiy cheklovga ega. Bir tomondan, tarjimon tayyor badiiy matnning mazmuni, bayon qilish uslubi va ifoda vositalari bilan chegaralanadi. Matn mazmunini tarjima

qilishdagi cheklanish tarjima qilinayotgan tilning strukturaviy o'ziga xosligi va ekspressiv imkoniyatlaridan kelib chiqadi. Yuqorida ta'kidlanganidek, nisbatan aniq tushunchalarni ifodalovchi shaxsiy obraz sifatlari, ya'ni insonning tashqi ko'rinishi va xulq-atvorini ifodalovchi sifatlarni to'g'ri va mukammal tarjima qilish uchun barcha shart-sharoit va asoslar mavjud. Darhaqiqat, bu ma'nolarni ifodalovchi vositalar har ikki tilda bir xil semantik xususiyat va semantik munosabatlarga ega. Lekin shaxsiy obrazning ma'nosi faqat shu sifatlar bilan chegaralanib qolmay, shaxsning xarakterini, kayfiyatini, aqliy qobiliyatini, ruhiy holatini tavsiflovchi vositalar ham shaxsiy obraz sifatlari turkumiga kiradi. Ushbu vositalar nisbatan mavhum tushunchalarni ifodalaganligi sababli, ularning tarjimasi noaniq bo'lishi mumkin. Har qanday mavhum tushunchani bildiruvchi leksemaga xos xususiyat bu sifatlarga ham tegishli, ularning ma'no doirasi aniq chegaralarga ega emas, matn kontekstiga qarab leksik ma'no o'zgaradi. Bu tarjimada bir xil ma'noni to'liq ifodalovchi ekvivalent alternativani tanlash jarayonini murakkablashtiradi. Masalan, o'zbek tilida quyidagi so'zlar shaxs obrazi ma'nosiga ega, ularning ma'nolari turlicha bo'lib, umumiy jihati ma'noning mavhum tushunchani ifodalashidir.

CAPABLE - ishlarni samarali va mohirona bajara olish, natijaga erisha olish; biror narsa qila oladigan qobiliyat, kuch yoki fazilatlarga ega bo'lish. Masalan:

1. U juda qobiliyatli ayol / ishchi / sudya.
2. Bizga qobiliyatli va samarali yordamchini olish kerak, o'zbekcha "salohiyatli" deb tarjima qilinadi.

SENSITIVE - boshqa odamlarga nima kerakligini tushunish va ularga foydali va mehribon bo'lish; xabardorlikka ega bo'lish yoki ko'rsatish. Masalan:

1. Mening tajribam meni boshqalarning azoblariga juda sezgir qildi.
2. Kompaniya vakillarining ta'kidlashicha, ularning rejasi mahalliy ehtiyojlarga mos keladi.

OBEDIENT - hokimiyatdagi biror kishi sizga buyurgan narsani qilish yoki bajarishga tayyor bo'lish. Masalan:

1. Talabalar sinfda jim va itoatkor bo'lishlari kutiladi.
2. O'qituvchilarning obro'-e'tibori kamdan-kam uchraydi va bu obro'li rol o'quvchilarni itoatkor tinglovchilarga aylantiradi.

ANGELIC - juda chiroyli va juda yaxshi; farishtaga qiyoslangan yoki farishta kabi go'zal va mehribon. Masalan:

1. Farishtaning ovozi/yuzi/tabassumi.

O'zbekchada "farishtali" deb tarjima qilingan.

Shaxsning xarakterini, kayfiyatini, ruhiyatini va shunga o'xshash mavhum ma'nolarni ifodalovchi sifatlar tarjimasiga kontekstual tarzda yondashish maqsadga muvofiqdir. Ya'ni, bu vositalarni o'zbek tilidan ingliz tiliga tarjima qilishda tarjimon ularning

badiiy matn kontekstida qanday ma'noda qo'llanishiga e'tibor qaratishi, ingliz tilidagi variantlar orasidan bir xil kontekstual ma'noni ifodalovchi leksema tanlashi kerak. Bu xususiyatlar asrlar davomida qat'iy adabiy me'yor va qonuniyatlar asosida shakllangan hozirgi o'zbek adabiyotida hamon saqlanib qolgan. Yangi shakl, mavzu va bayon usullariga yuz tutgan o'zbek adabiyoti namunalarida hamon emotsionallik, ifodalilik, obrazlilik saqlanib qolgan. Shaxs obrazi sifatleri ham o'zbek badiiy matniga xos xususiyatlarni oshiruvchi unsurlar sirasiga kiradi. Binobarin, tarjima matnida shaxs obrazining sifatlerini, ularning asl ma'nosini to'g'ri tarjima qilish tarjima matnining yuqori sifatini ta'minlashning zarur shartlaridan biridir. Shu bilan birga, shaxs obrazining ma'nosi nafaqat sifatlar, balki boshqa toifadagi so'zlar yoki birikmalar, iboralar orqali ham ifodalanishi mumkin. Bunday birliklarning o'zbek tilidagi aniq ekvivalentini ingliz tilida topish qiyin. Shuning uchun tarjimaning asosiy mezonlaridan biri bu elementlarning mazmunini ifodalovchi yakka sifatlardan asl nusxa bilan hajm mutanosibliigi talabiga rioya qilmasdan foydalanishdir. Kamdan kam hollarda, birikma yoki ibora shaklida shaxsiy tasvirlar ingliz tilida ekvivalent shaklga ega. Istisno hollarda bu ma'noni boshqa bitta leksemaga ham berish joiz.

Tarjima amaliyoti nuqtai nazaridan shaxslashtirishning barcha sifatleri asosiy muammo hisoblanmaydi. Zero, sifatlar mavhum yoki konkret tushunchalarni ifodalashidan qat'ii nazar, ingliz tilida ularning ma'nosini to'liq yoki qisman ifodalovchi mutanosib vositalar mavjud. Asosiy muammo – ma'nosiga ko'ra to'liq muqobillikka ega bo'lmagan shaxs obrazining sifatleri. Aksariyat hollarda bunday fazilatlar insonning ko'rinmas tomonlarini va xususiyatlerini ifodalaydi. Ularning tarjimasi haqiqatga o'xshamasligi muqarrar. Ma'lumki, voqeliklarni tarjima qilish milliy-tarixiy o'zlikni boshqa tilda aks ettirish masalasining bir qismidir. Umuman, badiiy tarjimaning alohida soha sifatida shakllanishida ana shunday o'ziga xos xususiyatlarni chet tilida aks ettirish asosiy maqsad bo'lgan.¹

Agar inson qiyofasining ingliz tilida muqobili bo'lmagan sifatlerini, ularning ma'nosiga ko'ra reallik deb hisoblasak ham, boshqasiga o'girib bo'lmaydigan bunday so'z yo'qligi aniq. Tarjima qilib bo'lmaydigan so'zlarni hech bo'lmaganda tushuntirish yoki ibora sifatida tarjima qilish mumkin.²

Bundan kelib chiqadiki, sifatlar, birikmalar va shaxs obrazining leksik vositalarining boshqa turlarini to'liq muqobilsiz tushuntirish bilan tarjima qilinishi kerak. Ularni nusxalash mumkin emas yoki haqiqat sifatida transliteratsiya qilinadi.

¹ Фаткуллин Ф. Перевод реалий и проблема воссоздания национального своеобразия подлинника. Филологический сборник. –Алма-Ата, 1973. С.270-278,

² Рецкер Я. Задачи сопоставительного анализа переводов. Теория и критика перевода. – Л., 1962. – с. 42-52

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Фаткуллин Ф. Перевод реалий и проблема воссоздания национального своеобразия подлинника. Филологический сборник. – Алма-Ата, 1973. С.270-278,
2. Рецкер Я. Задачи сопоставительного анализа переводов. Теория и критика перевода. – Л., 1962. – с. 42-52

